

Ondruš, Pavol

K adekvátnosti typologického porovnávání

In: *Otázky slovanské syntaxe. II, Sborník symposia "Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj"*, Brno 20.-22.10.1966. Bauer, Jaroslav (editor). Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1968, pp. 322-323

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120088>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K ADEKVÁTNOSTI TYPOLOGICKÉHO POROVNÁVANIA

Nadväzujem na diskusný príspevok prof. K. Horálka a referát doc. R. Mrázka o konfrontácii jazykového materiálu v slovanských jazykoch. Na podopretie náhľadu doc. R. Mrázka, že registračné, nefunkčné informácie majú len obmedzenú hodnotu,¹ vyjdem z porovnania niekoľkých typických konštrukcií so slovesom *esse* a *habere* v slovenskom, srbochorvátskom a ruskom jazyku. Obmedzím sa na konštrukcie, ktoré vyjadrujú elementárne vzťahy typu *mám dom, mám hlad, synu mám lekára* a *mám nafajčené*. V srbochorvátčine majú tieto konštrukcie podobu *imam kuću, gladan sam, sin mi je lekar, sit sam se napušio*² a v ruštine zasa: *у меня дом, я голоден, мой сын врач, я накурил много*.³

Rozumie sa, z porovnania týchto niekoľkých, i keď charakteristických konštrukcií, vyjadrujúcich vzťah posesívnosti, stavu atď. v uvedených slovanských jazykoch, len sťažka môžeme vysvetliť zložitý vývin v ich používaní. Aby sa dala zložitost' používania slovesa *byť* a *мать* v uvedených prípadoch pochopiť, treba vyjadrovanie posesívnosti atď. v slovanských jazykoch porovnať s vyjadrovaním vlastníctva a príslušnosti v indoeurópskych jazykoch neslovanského pôvodu.⁴ Má sa teda ísť — ak tak možno povedať — za „mechanickú“ konfrontáciu zhôd a odlišností pri porovnávaní jazykového materiálu v slovanských jazykoch, ak nechceme, aby naše informácie mali len obmedzenú hodnotu.

Aj druhá poznámka sa týka konfrontácie jazykových javov v slovanských jazykoch.

V niektorých stredoslovenských nárečiach sa podnes zachovala konštrukcia *sin mi je lekár*. V spisovnom jazyku slovenskom je za ňu konštrukcia *syna*

¹ Porov. R. Mrázek, *Dedukce a empirie při srovnávací typologii slovanské věty*, str. 185n. tohoto zborníku. Konštrukcií s *esse* a *habere* sa dotýka na str. 189.

² Dakujem i na tomto mieste prof. M. Ivičovej z Nového Sadu za upozornenie, ako jemne sa odlišujú konštrukcie *sit sam se napušio* (keď som si sám nafajčil) a *mного se пуšило код мене* (keď mi nafajčili iní).

³ A. V. Isačenko v diele *Грамматический строй русского языка II*, Bratislava 1960, 373, upozorňuje na fakt, že slovenskú vetu *Mám kabát oblečený* nemožno v ruštine povedať **У меня пальто одето*, kým veta *Mám obed navarený* sa dá povedať *У меня обед сварен*.

⁴ A. Meillet v diele *Linguistique historique et linguistique générale*, Paríž 1926, 2. vyd., str. 175—178, dokazuje, že sloveso *мать* v indoeurópskych jazykoch vzniklo relatívne pozde. Naposledy V. G. Gak v knihe *Беседы о французском слове*, Moskva 1966, str. 197, poznamenáva, že pred vznikom slovesa *мать* dávne jazyky používali na vyjadrenie vlastníctva (príslušnosti) sloveso *был* s názvom vlastníka v nepriamom páde a že taký zvrät jestvuje v ruskom jazyku (*у меня есть*) paralelne so slovesom *иметь*.

*mám lekára.*⁵ V srbochorvátskom jazyku sa používa konštrukcia *sin mi je lekar*. Keby sme porovnávali stav v stredoslovenských nárečiach so stavom v srbochorvátskom spisovnom jazyku a tvrdili, že vývin v oboch národných jazykoch bol taký istý, nepostupovali by sme korektne. Veď vývin v oboch národných jazykoch bol protichodný: kým konštrukcia *sin mi je lekar* sa do srbochorvátskeho spisovného jazyka dostala z nárečí, konštrukcia *sin mi je lekár* zo slovenských nárečí do spisovného jazyka slovenského neprešla.

Pri konfrontovaní jazykových javov v slovanských jazykoch majú sa porovnávať javy rovnakých „rovín“: spisovné so spisovnými a nárečové s nárečovými, pravda, aj tu podľa funkčnej platnosti konfrontovaných javov.⁶

⁵ *Slovník slovenského jazyka* II, 1960, str. 107, uvádza konštrukcie *mat syna vojaka*, *mat syna študenta* a *mat zo syna inžiniera, lekára, profesora*.

⁶ O hodnotení jazykových javov z funkčného hľadiska porov. referát R. Mrázka *Dedukce a empirie ...*, str. 188.